לא מצא ארבעת מינין יהא יושב ובטל והתורה אמרה בסוכות תשבו שבעת ימים סוכה של כל דבר וכן בעזרא אומר [1]צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות (ועשו) סוכות ככתוב [א] ורבי יהודה סבר הני לדפנות עלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך ותנן מסככין בנסרין ד"ר יהודה אלמא סיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא ש"מ ומי אמר ר' יהודה ארבעת מינין אין מידי אחרינא לא והתניא סיככה בנסרים של ארז שיש בהן ד' טפחים ד"ה פסולה אין בהן ד' טפחים רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר שמניח פסל ביניהן וכשירה מאי ארז הדס (א) כדרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב עשרה מיני ארזים הן שנא' [2]אתן במדבר ארז שיטה והדס וגו': ר' מאיר אומר אפילו במשיחה כו': תניא א"ר מאיר מעשה ביקירי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב אמרו לו משם ראיה במינו היו אוגדין אותו מלמטה אמר להו רבה להנהו מגדלי הושענא דבי ריש גלותא כי גדליתו הושענא דבי ריש גלותא שיירי ביה בית יד כי היכי דלא תיהוי חציצה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ואמר רבה לא לינקיט איניש הושענא בסודרא דבעינא לקיחה תמה וליכא ורבא אמר לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה אמר רבא מנא אמינא לה דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה דתנן אזוב קצר מספקו בחוט ובכוש וטובל ומעלה ואוחז באזוב ומזה ומאי [3]ולקח וטבל אמר רחמנא אלא לאו ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ממאי דלמא שאני התם כיון דחבריה בגופיה דמי אלא מהכא נפל משפופרת לשוקת פסול

הא

לא מצא אחד מד' מינין כולן יהא יושב ובטל. מסוכה נמצא זה קל והדין היה מלמד חומר מתחלתו כדדרשת מה לולב הקל שאינו נוהג בלילות כבימים יש בו חומר זה שאינו נוהג אלא בד' מינין סוכה חמורה שנוהגת בלילות כו': **עלי זית ועלי עץ שמן.** לאו ד' מינין נינהו: **ור"י סבר הנך לדפנות ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך ותנן מסככין בנסרים.** ול"ג של ארז והאי נמי דהני נסרים מאחד מד' מינים הם מיהו מעיקרא דדיקלא נינהו אלמא לר"י סיב ועיקרא דדיקלא כשירין לאגדו של לולב דאי לאו הכי הוו להו כמין אחר דהא לר"י אין סוכה אלא בהכשר לולב מק"ו: **סככה בנסרים של ארז** גרסינן הכא: **י' מיני ארזים הם.** והדס חד מינייהו במסכת ר"ה (דף כג.): **ביקירי ירושלים.** מנכבדי ירושלים העשירים: **במינו אוגדין אותו מלמטה.** נמצא אגד העליון נוי בעלמא ולא להכשיר מצוה לפיכך אינו תוספת לעבור על בל תוסיף: **מגדלי הושענא.** אוגדי הלולבים לשון גדילין. ולשון הש"ס לומר לכל אומן בדבר לשון זה כגון הך דבפרק משקין (מו"ק דף יח.) למגדלי אוהרי ולמגדלי תנורי בחולו של מועד הא למדת שפירוש לשון זה לשון עשיה ותקון: **שיירי ביה בית יד.** מתחת לאגד שלא יקחנו במקום אגדו דקסבר אין האגד מן המצוה כרבנן דאמרי אין צריך אגד: **דלא נהוי חציצה.** בין יד להושענא ואין זו לקיחה: **לא לינקוט איניש הושענא בסודרא.** כשנוטלו לצאת בו לא יכרוך סודר שבין כתפיו על ידו ויאחוז בו הלולב: **אזוב קצר.** שהיו מביאין מי חטאת מעיר לעיר בשפופרת של קנים ארוכות ומצניעין אותם בהם לטהרת טמאים ומטביל האזוב ומזה ואם היה קצר כשמכניסו בפי השפופרת אינו מגיע למים שבראש השני: **מספקו.** מאריכו כדי ספוקו: **בכוש.** פלך פוזי"ל בלע"ז שהנשים טוות בו: **ולקח.** אזוב וטבל במים בשעת טבילה בעינן לקיחה: **אלא שמע מינה שמה לקיחה.** ומיהו כשהוא מזה צריך לאחוז באזוב מפני שאם אוחזו בספוקו הוא מנענע כאן וכאן ואינו מכוין ומזה על הכלי: **נפל משפופרת לשוקת.** אף האפר היו מביאין בשפופרת ומקדשין בו את המים בשוקת של אבן שכל מעשה פרה בכלי אבנים היתה אם אפשר והיה נותן אפר משפופרת למים שבשוקת שהאפר נותן למעלה כדילפינן בסוטה (דף טז:) מים חיים אל כלי שהמים נותנין תחלה אל כלי ולא יפסיק אפר ביניהן והא דכתיב ונתן עליו מים מוקמינן (שם) לערבן. ואם כשבא לקדש נפל האפר משפופרת לשוקת שלא במתכוין פסול הקידוש דבעינן ולקחו מעפר שרפת החטאת ונתן וגו' [במדבר יט] שיהא לוקח בידו ונותן:

הא

להקל ותימה דהכא אין הלכה כר' יהודה דלא מכשר אלא בד' מינין דסתם מתני' בפ"ק (דף יא.) כרבנן בהדלה עליה את הגפן ואת הדלעת דקתני או שקנן כשרה וי"ל דהא דקי"ל התם כרבי יהודה היינו מכח דין אחר ויליף במה מצינו מנותר שישנו בבל תותירו וחמץ ישנו בבל תותירו מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה דאע"פ שאמרו לו חכמים אשם תלוי וחטאת העוף על הספק יוכיחו שהם בבל תותירו ואת אמרת בקבורה ושתק ר' יהודה אלמא הדר ביה מההיא אע"ג דהוא שתק אנן לא שתקינן דלא שתק אלא מתוך דברי עצמו במה שאומר במקום אחר דנותר בקבורה אבל אנן סברינן בשריפה ואין כאן יוכיח:

והביאו עלי זית. רבי יהודה הוה מוקי ליה לדפנות:

מאי ארז הדס כדרבה בר רב הונא דאמר י' מיני ארזים הם. תימה ולרב יהודה אמר רב דפליג עליו מאי איכא למימר דאמר במס' ר"ה פ' אם אינן מכירין (דף כג. ושם) ד' מיני ארזים הם אלו הן ארז וקתרום ועץ שמן וברוש ולספרים דגרסי לעיל בפ"ק (דף יד:) ברייתא דתניא כוותיה דרב סיככה בנסרים שאין בהן ארבעה דברי הכל כשרה ול"ג של ארז ניחא דבברייתא דהכא תניא כוותיה דשמואל ולא חשיב לה רב עיקר: **כי היכי דלא ליהוי חציצה.** דקסבר רבה מין במינו חוצץ אי נמי משום דמספקא ליה כדמוכח פרק בהמה המקשה (חולין דף ע. ושם) כרכתו אחותו והוציאתו מהו דמפרש ר"ת היינו נקבה שנולדה עמו וקרי לה אחותו כדאשכחן פרק כל הבשר (שם דף קיד.) אין לי אלא בחלב אמו בחלב אחותו הגדולה מניין והא דאמר פ"ק דבכורות (דף ט. ושם) גבי תמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים ורבנן לימא קסברי מקצת רחם מקדש דאי כוליה רחם מקדש נהי דלא"ת לנמצם חציצה מיהא איכא אמר רב אשי מין במינו אינו חוצץ התם הוא דפשיטא לן משום דאיכא מקצת רחם בלא חציצה ואע"ג דהכא נמי הוי חוצץ לאגד ומקצתה בלא חציצה וקא קפיד רבה דלמא לידה שאני דאורחייהו של תאומים בהכי והא דאשכחן בסוף שתי מדות (מנחות דף לד.) דמרבה כל בעלי חובין לסמיכה [ובתנופות אחד מניף ע"י כולם] ולא בעי למילף תנופה בק"ו מסמיכה דלא אפשר דהיכי ניעבד ליניפו כולהו בהדי הדדי קא הויא חציצה אפילו לרבא דאמר הכא מין במינו אינו חוצץ מ"מ פירכא היא ועוד מידי דלאו אורחיה סברא הוא דחוצץ כדתנן פ"ב דזבחים (דף טו:) על גבי רגל חברו פסול ובפ' הוציאו לו (יומא נח. ושם) מיבעיא ליה לרמי בר חמא הניח מזרק [תוך מזרק] וקבל בו את הדם מהו מין במינו חוצץ או אינו חוצץ ומסיק דאינו חוצץ דכתיב (ב) אשר ישרתו בם בקודש שנים כלים ושירות אחד והדר מיבעיא ליה הניח סיב בתוך המזרק דהוי מין בשאינו מינו אי חוצץ או אינו חוצץ ואין לדמות כל הדברים: **דבעינא** לקיחה תמה וליכא. הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה כדאמר לעיל דלעיל איירי כשיאגד בלולב והכא כשכרך בידו ודבר הכרוך בידו לא שייך חציצה ובסוף מקום שנהגו (פסחים נז. ושם) גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה ופי' בקונטרס וחציצה פוסלת בקדשים דכתיב ולקח הכהן בעינן שתהא לקיחה בעצמו של כהן אע"ג דלקיחה על ידי ד"א שמה לקיחה [לרבא] ה"מ דרך כבוד כדמוכח בסוף פירקין (דף מב.) גבי לולב שהוציאו בכלי דפריך עלה והאמר רבא לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה ומשני הני מילי דרך כבוד אבל דרך בזיון לא והשתא נמי אע"ג דכריך ידיה בשיראי לכבוד עצמו היה עושה שלא יתלכלכו ידיו בדם הקרבנות ומבזה קדשי שמים קרי ליה התם אי נמי לדלטעמיה דחציצה נענש משום בזיון קדשים כדמוכח מכת קול ומיהו לא יתכן פירוש זה מדמייתי עלה ההיא דאזוב שספקו בחוט אלא י"ל דאגד הצריך ללולב שלא יתפרדו המינין שייך ביה חציצה אבל הכא סודרא לא בעי לולב ומיהו גם זה לא יתכן דכ"ש דהוה ליה למימר דחוצץ כדמוכח בעיא דרמי בר חמא דפרק הוציאו לו (יומא דף נח. ושם) דהניח מזרק בתוך מזרק דבעי למיפשטה מההיא דעל גבי רגל חבירו פסול ודחי שאני רגל דלא מבטל ליה וי"ל דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב ואין שייך כאן חציצה שכל הלולב חוץ מידו ואוחזו כבית יד הבולט הנעשה מן הסודר ודמי לאזוב שספקו בחוט ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה ורבא סבר שמה לקיחה ולולב שהוציאו בכלי דסוף פירקין לא כשאוחז בדופני הכלי אלא מניח ידו תחת שוליו או שאוחזו כבית יד של כלי: **נפל** משפופרת לשוקת. פי' בקונטרס לשוקת של אבן שכל מעשה פרה בכלי אבנים ואי אפשר לומר כך דהך שפופרת גופה מקבלת טומאה היא כדמוכח פרק חומר בקודש דאמרינן שפופרת שחתכה לחטאת טמאה ויטביל ובמסכת פרה בדוכתי טובא תנן שהיו ממלאין חביות לקדש בהן עוד משמע דעדיפי שאר כלים לקדש דתנן (פרה פ"ה משנה ה) בכל הכלים מקדשים אפילו בכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה דאף על גב דלא חשיבי כלים לטומאה חשיבי כלי לקידוש וכ"ש שאר כלים ומה שכל מעשיה בכלי אבנים היינו בשבעת הימים שמפרישין כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הבירה ולשכת בית אבן היתה נקראת כדמפרש בריש יומא (דף ב.) ועביד משום מעלה: [וע"ע תוספות חגיגה כג. ד"ה שפופרת ותוספות יומא ב. ד"ה שכל ותוספות חולין ע: ד"ה טמאה]

אמאי

עין משפט נר מצוה

עה א ב מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יא טור ש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ז:

עו ג מיי' פ"א מהלכות פרה הלכה ד סמג עשין רלג:

עז ד מיי' פ"ט שם הלכה נ סמג שם:

לעזי רש"י

פוזי"ל (פושי"ל). פלך (לטוויה).

רבינו חננאל

דדייק מדתנן מסככין בנסרין דברי ר' יהודה, ותניא ר' יהודה אומר סוכה אינה נוהגת אלא בד' מינין שבלולב, ש"מ נסרין של דקל מין לולב הן. ואסיקנא נמי ארז מין הדס הוא. ר' מאיר אומר אפי' במשיחה אוגדין. תניא אמר ר' מאיר מעשה ביקירי ירושלים שהיו אוגדין אותו בגימוניות של זהב, אמרו לו, במינו היו אוגדין אותו מלמטה. אמר רבה למגדלי הושענא דבי ריש גלותא, שיירו בלולב בית יד. כלומר קצה הלולב הנאגד עם ההדס הניחוהו בלא אגד, כי היכי דלא ליהוי חציצה. רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ, מין במינו הוא. אמר (רבא) [רבה] לא לינקוט איניש לוליבא בסודרא, דבעינא ולקחתם וליכא. רבא אמר לקיחה [ע"י דבר אחר] שמיה לקיחה. מהא דתנן בפרה פי"ב האזוב הקצר מספקו בחוט או בכוש, טובל ומעלה, אוחז באזוב ומזה. ר' יהודה ור' שמעון אומרים כשם שהזייה באזוב כך טבילה באזוב. פי' אליבא דתנא קמא דפליג עלייהו אמאי קא שרי, ולקח אזוב וטבל במים כתיב (כו'). וזה לא לקח אלא בחוט ובכוש, [פי'] שטוות בו הנשים נקרא כוש, אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. ודחינן דלמא שאני חוט וכוש דכיון דחבריה לאזוב, כי אזוב דמי, ולא דמי לסודר דלא חבריה ללולב. אלא מהא דתנן בפרה פרק ו' נפל הקידוש משפופרת על השוקת פסול.

מסורת הש"ס

א) [נ"ל לעשות], ב) [יש נוסחאות שלא היה כתוב לפניהם הך ור' יהודה עד לדפנות וכמו שהעיד החכם אזולאי בספר שמחת הרגל שמצא כן בש"ס של קלף וכזה א"ש תוספות ד"ה והביאו], ג) [לעיל יד. וש"נ], ד) שם: יד., ה) תענית כה: ר"ה כג. ב"ב פ:, ו) [תוספתא פ"ב ה"א], ז) [שבת כט: וש"נ], ח) [לקמן מב.], ט) פרה פי"ב מ"א, י) שם פ"ו מ"א, כ) ר"מ, ל) [על טעמיה כצ"ל], מ) [וע"ע תוספות זבחים כד. ד"ה הואיל ולפסה].

תורה אור השלם

1. וַאֲשֶׁר יַשְׁמִיעוּ וְיַעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל עָרֵיהֶם וּבִירוּשָׁלַיִם לֵאמֹר צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת לַעֲשֹׂת סֻכֹּת כַּכָּתוּב: נחמיה ח טו

2. אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו: ישעיהו מא יט

3. וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר: במדבר יט יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי ארז הדס (כדרבה וכו' שיטה והדס) תא"מ ונ"ב בפ"ח איתו: (ב) תוס' ד"ה כי היכי וכו' דכתיב ואת כל כלי השרת אשר ישרתו בם:

גליון הש"ס

גמ' וכן בעזרא. עיין מ"ש לעיל בגליון דף יב ע"א בד"ה לאו הכי: שם ורבא אמר לקיחה ע"י ד"א. עיין לקמן דף מב ע"ב ברש"י ד"ה רב פפא:

הגהות הגר"א

[א] (ור"י סבר כו' עד לסכך) תא"מ:

מוסף רש"י

ומודה ר' מאיר. בין שיש בהן ארבעה בין שאין בהן ארבעה (לעיל יד:). שמניח פסל. פסולת גורן ויקב דהוא סכך כשר, והכי נמי מאי דפסלי, ומודה ר' יהודה בהנך דאית בהו ארבעה טפחים, עיין יש בין נסר לנסר כו', והאי דנקט ר' מאיר רבותא היא, דאפילו ר' מאיר דמחמיר מודה בהא (שם). משום ראיה. בתמיה (לעיל כח:).